

Pretpostavke valjanosti usmene oporuke sukladno Zakonu o nasljeđivanju

Usmena oporuka je vrsta privatne oporuke, tj. jednostran i strogo osoban pravni posao kojim ostavitelj usmeno raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti pred dva istodobno nazočna svjedoka. Usmena oporuka proizvodi pravne učinke jedino ako je napravljena u izvanrednim okolnostima zbog kojih oporučitelj nije u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku. Njezina je valjanost potencijalno ograničena rokom jer u slučaju da oporučitelj ne umre za vrijeme trajanja izvanrednih okolnosti, usmena će oporuka prestati vrijediti kad protekne 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti u kojima je napravljena. Zbog svega toga ne iznenađuje da je usmena oporuka vrsta oporuke oko čijeg je postojanja i valjanosti vođeno najviše parničnih postupaka. Stoga je glavni cilj ovoga rada sustavno prikazati pretpostavke za valjanost usmene oporuke kao i najčešće prijepore u sudskoj praksi koji su proizašli iz različitih tumačenja odredaba ZN-a vezano uz usmenu oporuku.

Stjepan Sabljarić

Ključne riječi: oporuka, usmena oporuka, pretpostavke valjanosti usmene oporuke

1. Uvodne napomene

Prema Zakonu o nasljeđivanju¹ usmena oporuka jedan je od pravnih temelja nasljeđivanja na temelju oporuke. Riječ je o obliku privatne oporuke i jedinoj iznimci od pravila da je ostavitelj dužan raspolagati svojom imovinom za slučaj smrti u pisanom obliku. Također je riječ o iznimci od pravila da ostavitelj može slobodno birati u kojem će od zakonom propisanih oblika očitovati svoju volju glede sudbine svoje imovine za slučaj svoje smrti. Tako je sukladno čl. 37. st. 1. ZN-a² određeno da oporučitelj može očitovati svoju posljednju volju usmeno pred dva istodobno nazočna svjedoka samo u izvanrednim okolnostima zbog kojih nije u stanju oporučiti ni

u jednom drugom valjanom obliku. Nadalje, riječ je o jedinom obliku oporuke čiji je pravni učinak ograničen rokom, pa tako sukladno čl. 37. st. 2. ZN-a usmena oporuka prestaje vrijediti kad protekne 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti u kojima je napravljena. „Razumije se, ako je oporučitelj umro za vrijeme trajanja izvanrednih okolnosti ili u roku od trideset dana nakon prestanka takvih okolnosti, tada oporuka vrijedi.“³

S obzirom na navedeno kao i činjenicu da to usmeno očitovanje volje mora biti učinjeno pred dva istodobno nazočna svjedoka, koji moraju glede osobnih svojstava ispunjavati uvjete propisane čl. 38. i 40. ZN-a, ne čudi što je usmena oporuka najčešće pobijani oblik oporuke u sudskoj praksi, zbog čega će se u ovom radu nastojati prikazati najčešći razlozi pobijanja te oporuke. Kako bi se ostvario taj cilj, prvo će se nešto općenito reći o oblicima oporuke i općim pretpostavkama valjanosti svake opo-

1 Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/03., 163/03., 35/05., 127/13., 33/15. (dalje u tekstu: ZN).

2 Potrebno je naglasiti da se odredbe o usmenoj oporuci u ZN-u sadržajno u bitnome ne razlikuju od čl. 78. do 81. ranije važećeg Zakona o nasljeđivanju, Službeni list SFRJ, br. 42/65, 44/65 i 47/65 te Narodne novine, br. 52/71, 47/78 i 56/00 (dalje u tekstu: ZN/71).

3 Klarić, P., Vedriš, M., Gradansko pravo, Zagreb, Narodne novine, 2008., str. 742.

ruke, nakon čega će se detaljno obraditi specifične pretpostavke valjanosti usmene oporuke, sve to uz detaljan prikaz postojeće sudske prakse.

2. Oblici oporuke i opće pretpostavke valjanosti oporuke

U domaćoj pravnoj teoriji oporuka je definirana kao „osobno očitovanje ostaviteljeve volje“⁴, odnosno kao „razredba posljednje volje kojom ostavitelj raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti.“⁵ Riječ je o jednostranom, strogo osobnom, strogo formalnom i u pravilu opozivom⁶ jednostranom pravnom poslu. Iako je oporuka uvijek strogo formalan pravni posao, ZN ipak dopušta različite oblike u kojima ona može biti sastavljena, pa tako izričito razlikuje privatne oporuke, javnu oporuku i oporuku u izvanrednim okolnostima, tj. usmenu oporuku koja predstavlja jedini oblik oporuke kod kojeg ZN odstupa od obveznosti pisanog oblika oporuke. Unutar navedenih skupina ZN razlikuje tri oblika privatne oporuke, i to: vlastoručnu oporuku, pisanu oporuku pred svjedocima i usmenu oporuku, dok u načelu postoji samo jedan oblik javne oporuke, s time da je moguće javne oporuke podijeliti na one koje na zahtjev oporučitelja sukladno čl. 32. st. 2. ZN-a sastavljaju tijela za to ovlaštena u Republici Hrvatskoj (sudac općinskog suda, sudski savjetnik u općinskom sudu i javni bilježnik) te one koje na zahtjev oporučitelja u inozemstvu sastavlja konzularni odnosno diplomatsko-konzularni predstavnik Republike Hrvatske.

S druge strane, kad govorimo o valjanosti oporuke moramo uzeti u obzir da je preduvjet valjanosti svake oporuke njezino postojanje. Tako „oporuka postoji samo kao jednostrano, izričito i osobno očitovanje ostaviteljeve posljednje volje, upravljeno na raspolaganje za slučaj smrti.“⁷ No „da bi oporuka proizvodila pravne učinke nije dovoljno da postoji, nego treba k tome još biti i valjana. Oporuka je valjana ako ju je učinio ostavitelj sposoban za oporučivanje, ako je njegovo očitovanje u skladu s očitovanom voljom, ako je očitovanje učinio u nekom od za to predviđenih oblika te ako je sadržaj očitovane volje moguć i dopušten.“⁸

Prema čl. 26. ZN-a sposobnost oporučivanja ima svaka fizička osoba koja je sposobna za rasuđivanje i koja je u trenutku oporučivanja imala najmanje šesnaest godina. Dakle, riječ je o dvama uvjetima koji moraju biti kumulativno ispunjeni. U protivnom oporuka će biti ništava. Ništave će sukladno čl. 36. ZN-a biti i oporučne odredbe, dakle ne i ostatak oporuke, kojima se nešto ostavlja

osobi koja je oporuku sastavila, svjedocima pri njezinu sastavljanju⁹, njihovim bračnim drugovima, njihovim precima, njihovim potomcima, njihovim srodnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba. Ništava će sukladno čl. 142. st. 3. ZN-a biti i oporučiteljeva odredba u oporuci kojom zabranjuje nasljednicima da ikad razvrgnu nasljedničku zajednicu.

Osim ovih okolnosti radi kojih će svaka oporuka odnosno oporučna odredba beziznimno biti ništava, postoje i okolnosti radi kojih će oporuka ili neka oporučna odredba biti nevaljana, ali će se u tim slučajevima raditi o blažem obliku nevaljanosti od ništavnosti – o pobojnosti. Tako će do pobojnosti čitave oporuke sukladno čl. 27. ZN-a doći zbog mana oporučiteljeve volje, i to ako je oporučitelj bio natjeran prijetnjom ili silom da je napravi ili se odlučio napraviti je zbog toga što je bio prevaren, ili što se nalazio u zabludi. Isto tako, raspolaganje oporukom bit će pobjona ako je oporučitelj bio u zabludi o činjenicama koje su pobudile oporučitelja da učini ta raspolaganja. Pritom je nevažno potječu li prijetnja, sila ili prijevara od osobe koja ima nekakvu korist od oporučnog raspolaganja oporučitelja ili od neke treće osobe koja takvim pobojnim oporučnim raspolaganjem neće ostvariti korist za sebe ili sebi blisku osobu. Mane oporučiteljeve volje mogu dovesti do pobojnosti čitave oporuke ili samo nekih njezinih dijelova. Do potonjeg slučaja sukladno čl. 27. st. 4. ZN-a doći će pod uvjetom da su samo neke oporučne odredbe napravljene pod prijetnjom ili silom, zbog prijevare, ili u zabludi te da oporuka može opstati bez tih odredbi. Ipak, za razliku od slučaja ništavnosti, pobijati¹⁰ oporuku ili pojedine njezine odredbe ovlaštene su sukladno čl. 28. st. 1. ZN-a samo osobe koje za to imaju pravni interes. Pritom valja imati na umu da je osoba s pravnim interesom dodatno vremenski ograničena objektivnim i subjektivnim rokovima u kojima mora zatražiti poništenje oporuke ili pojedinih njezinih dijelova. Tako se prema svim osobama, osim one koja je prouzročila mane oporučiteljeve volje sukladno čl. 28. st. 1. ZN-a, poništenje oporuke ili pojedinih njezinih odredbi zbog prijetnje ili sile, prijevare ili zablude, može zahtijevati u roku od godinu dana od kada je osoba koja ima pravni interes doznala za postojanje uzroka nevaljanosti, ali najkasnije za deset godina od proglašenja oporuke. Prema čl. 28. st. 3. ZN-a isti je subjektivni rok za poništenje oporuke i prema osobi koja je prouzročila mane oporučiteljeve volje, ili je za njih

4 Gavella, N., Nasljedno pravo, Zagreb, Informator, 1990., str. 152.

5 Klarić, str. 735.

6 Opozvati oporuku neće moći oporučitelj koji je u međuvremenu izgubio oporučnu sposobnost.

7 Gavella, str. 151.

8 Gavella, str. 155.

9 Vežano uz svjedoke oporuke potrebno je naglasiti da ZN u čl. 40. posebno naglašava da su ništave odredbe usmene oporuke kojima se ostavlja nešto svjedocima pri njezinu sastavljanju, njihovim bračnim drugovima, njihovim precima, njihovim potomcima, njihovim srodnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba.

10 Iako je u suštini riječ o pobojnosti, ZN ne koristi izraz „pobijati“, već izraz „zahtijevati poništenje“.

znala ili morala znati, uz napomenu da objektivni rok iznosi dvadeset godina i da počinje teći od dana proglašenja oporuke. Dan proglašenja oporuke ujedno je i najraniji dan od kojeg sukladno čl. 28. st. 2. ZN-a može početi teći subjektivni rok od godine dana.

Oporuka će biti pobojna i u slučaju kad nije napravljena u obliku utvrđenom zakonom i uz pretpostavke predviđene zakonom (čl. 29. st.1. ZN-a). Pritom, sukladno čl. 29. st. 3. ZN-a poništenje oporuke zbog navedenog razloga može zahtijevati nakon otvaranja nasljedstva samo osoba koja za to ima pravni interes, i to u roku od godinu dana od kada je saznala za oporuku, a najdulje za 10 godina od proglašenja oporuke. Rok od godinu dana ne može početi teći prije proglašenja oporuke.

3. Posebne pretpostavke valjanosti usmene oporuke

3.1. Općenito o posebnim pretpostavkama valjanosti usmene oporuke

Usmena oporuka nije samo specifičan oblik privatne oporuke, već je ujedno riječ i o jedinom zakonom dopuštenom usmenom obliku oporuke u hrvatskom pravu. Nadalje, usmena oporuka je višestruko ograničen jednostrani pravni posao. Tako ostavitelj može usmenom oporukom raspolagati svojom imovinom za slučaj smrti jedino u izvanrednim okolnostima zbog kojih nije u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku. Pri tome oporučitelj mora očitovati svoju volju u nazočnosti dva istodobno nazočna svjedoka¹¹ koji sukladno čl. 38. u vezi sa čl. 35. ZN-a moraju biti punoljetne osobe kojima nije oduzeta poslovna sposobnost. ZN u čl. 38. izričito dopušta da svjedoci mogu biti i osobe koje ne znaju čitati i pisati, ali upućivanjem na primjenu čl. 35. izričito zabranjuje oporučiteljevim potomcima, oporučiteljevim posvojenicima i njihovim potomcima, oporučiteljevim precima i posvojiteljima, oporučiteljevim srođnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja, bračnim drugovima svih tih osoba i oporučiteljevom bračnom drugu da budu svjedoci usmene oporuke. Ostavitelj također ne smije usmenom oporukom nešto ostaviti svjedocima pri njezinu sastavljanju, njihovim bračnim drugovima, njihovim precima, njihovim potomcima, njihovim srođnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba, jer će takve odredbe sukladno čl. 40. ZN-a biti ništave. Uz sva navedena ograničenja, usmena oporuka ograničena je i rokom. Tako ona sukladno čl. 37. st. 2. ZN-a prestaje vrijediti kad protekne 30 dana od prestanka izvan-

rednih okolnosti u kojima je napravljena.

Iz svega proizlazi da će usmena oporuka biti valjana ako ju je sastavio ostavitelj sposoban za oporučivanje, ako je njegovo očitovanje u skladu s očitovanom voljom, ako je očitovanje volje izneseno u usmenom obliku pred dva istodobno nazočna punoljetna svjedoka kojima nije oduzeta poslovna sposobnost i koji nisu oporučiteljevi potomci, oporučiteljevi posvojenici i njihovi potomci, oporučiteljevi precima i posvojitelji, oporučiteljevi srođnici u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja, bračni drugovi svih tih osoba i oporučiteljev bračni drug, ako je očitovanje dano u izvanrednim okolnostima zbog kojih ostavitelj nije bio u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku, ako je ostavitelj umro u roku od trideset dana od prestanka izvanrednih okolnosti u kojima je napravio usmenu oporuku, te ako je sadržaj očitovane volje moguć i dopušten. Kao što vidimo, u usporedbi s općim pretpostavkama za valjanost svake oporuke, u slučaju usmene oporuke postoje specifičnosti glede sposobnosti ostavitelja za oporučivanje, izvanrednih okolnosti u kojima je jedino moguće napraviti usmenu oporuku te prava i obveza svjedoka prisutnih pri sastavljanju usmene oporuke. Usto imajući u vidu da je oporučivanje usmenom oporukom dopušteno isključivo u izvanrednim okolnostima, daljnja pretpostavka valjanosti usmene oporuke je da je volja oporučitelja bila da u konkretnim izvanrednim okolnostima napravi usmenu oporuku, a ne da je samo najavio da će u budućnosti napraviti oporuku ili da je samo općenito govorio kome bi nešto ostavio u slučaju svoje smrti.

3.2. Sposobnost oporučivanja usmenom oporukom

Čl. 26. ZN-a određeno je da sposobnost oporučivanja ima svaka fizička osoba koja je sposobna za rasuđivanje i koja je u trenutku oporučivanja imala najmanje šesnaest godina. No ako bolje promotrimo navedenu odredbu i usporedimo je s odredbama o oblicima oporuka, dolazi se do zaključka da opću sposobnost oporučivanja zaista ima svaka fizička osoba sposobna za rasuđivanje i stara najmanje šesnaest godina. Ali to ne znači da svaka osoba sposobna za rasuđivanje i stara najmanje šesnaest godina može oporučno raspolagati svojom imovinom za slučaj smrti u bilo kojem zakonom dopuštenom obliku.

Tako će u redovitim okolnostima svaka pismena osoba moći birati hoće li oporučno raspolagati svojom imovinom vlastoručnom oporukom, pisanom oporukom pred svjedocima ili javnom oporukom, dok će nepismena osoba u redovitim okolnostima moći isključivo oporučno raspolagati javnom oporukom. U izvanrednim okolnostima kriterij pismenosti nije od važnosti, pa u takvim slučajevima svaka osoba može usmeno očitovati svoju posljednju

¹¹ Napomena autora: u sudskoj praksi su povremeno bile dopuštene iznimke od ovog pravila, o čemu će biti riječi u nastavku ovog rada.

volju pred dva istodobno nazočna svjedoka.

No postavlja se pitanje može li u izvanrednim okolnostima nijema odnosno gluhoonijema osoba očitovati svoju posljednju volju? ZN, kao ni postojeća sudska praksa, ne daju izričit odgovor na to pitanje. Uskim tumačenjem čl. 37. st. 1. ZN-a trebalo bi dati negativan odgovor i ukloniti mogućnost da nijeme i gluhoonijeme osobe raspolazu svojom imovinom za slučaj smrti u obliku usmene oporuke, što znači da te osobe uopće ne bi mogle sačiniti oporuku u izvanrednim okolnostima zbog kojih nisu u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku. U prilog navedenoj tvrdnji moglo bi se dodati da je čl. 38. ZN-a određeno da svjedoci usmene oporuke ne moraju znati čitati i pisati, pa da je stoga zakonodavac isključivo stavio naglasak na činjenicu da su svjedoci čuli i razumjeli što je oporučitelj rekao te da su u mogućnosti ponoviti kada je, gdje i u kojim prilikama oporučitelj očitovao svoju posljednju volju.

S druge strane, teleološkim tumačenjem odredbe čl. 37. st. 1. ZN-a moglo bi se zaključiti da se uskim, gramatičkim tumačenjem te odredbe nijeme i gluhoonijeme oporučitelje stavlja u pretjerano nepovoljan položaj u usporedbi s oporučiteljima koji imaju dar govora, zbog čega bi trebalo navedenu odredbu tumačiti tako da nijeme i gluhoonijeme osobe mogu znakovnim jezikom očitovati svoju posljednju volju pod uvjetom da to učine pred dva istodobno nazočna svjedoka koji razumiju znakovni jezik.

3.3. Pojam izvanrednih okolnosti iz čl. 37. st. 1. ZN-a

U ovom radu već je ranije rečeno da oporučitelj može očitovati svoju posljednju volju usmenom oporukom jedino u takvim okolnostima u kojima nije u stanju sastaviti oporuku ni u jednom drugom valjanom obliku. ZN u čl. 37. st. 1. takve okolnosti naziva izvanrednim okolnostima, bez da izričito ili primjerice navodi o kakvim bi se sve okolnostima radilo. Stoga sudovima nije preostalo drugo nego da od slučaja do slučaja cijene hoće li prilike u kojima je neki oporučitelj usmeno očitovao svoju posljednju volju smatrati izvanrednima. Kako se pokazalo da je usmena oporuka najčešće pobijani oblik oporuke te da u parničnim postupcima radi pobijanja usmenih oporuka tužitelji najčešće pokušavaju dokazati da u vrijeme nastanka oporuke nisu postojale izvanredne okolnosti na strani oporučitelja, u sudskoj praksi su se s vremenom stvorili mjerodavni kriteriji je li neka okolnost izvanredna ili nije, a u nekim slučajevima sudovi su se u obrazloženjima svojih odluka upuštali u definiranje pojma izvanrednih okolnosti. Tako su izvanredne okolnosti definirane kao sve okolnosti objektivne i subjektivne prirode zbog kojih oporučitelj nije mogao napraviti pismenu oporuku, a ne postoje takve

prilike kad je to za oporučitelja bilo lakše i jednostavnije nego sastaviti pismenu oporuku¹², odnosno kao objektivne pretpostavke valjanosti usmene oporuke¹³ zbog kojih oporučitelj nije bio u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku.

Za utvrđivanje postojanja izvanrednih okolnosti odlučan je trenutak pravljenja oporuke. Tako izvanredne okolnosti moraju postojati u trenutku pravljenja oporuke, odnosno u vrijeme kad je oporučitelj učinio izjavu posljednje volje¹⁴. Stoga je u parnici radi utvrđenja valjanosti usmene oporuke bitno utvrditi u kojem se stanju oporučitelj nalazio u času sačinjenja usmene oporuke¹⁵, dok događaji koji su prethodili trenutku u kojem je ostavitelj učinio izjavu posljednje volje koja predstavlja njegovu usmenu oporuku, kao i događaji koji su uslijedili nakon tog trenutka, nisu od značaja za valjanost usmene oporuke¹⁶. Pritom je važno naglasiti da nije dovoljno da usmena oporuka u trenutku svog pravljenja za oporučitelja predstavlja najjednostavniji i najmanje naporan oblik oporučnog raspolaganja, već se izvanrednim okolnostima mogu smatrati samo takve objektivne okolnosti u kojima usmeni oblik izražavanja posljednje volje nije moguće nadomjestiti nekim od oblika redovnoga oporučnog raspolaganja¹⁷.

No da bi se izjava posljednje volje izrečena u izvanrednim okolnostima smatrala usmenom oporukom, ona mora zaista predstavljati volju ostavitelja da napravi usmenu oporuku. Naime, u slučajevima naglog pogoršanja zdravstvenog stanja i predosjećaja, pa čak i straha od smrti, prirodno je da se ljudi prisjećaju svog života i daju izjave vezane uz svoju imovinu, koje u slučaju njihove smrti treba pažljivo razmotriti i utvrditi je li njihova prava volja bila da takvim izjavama raspolazu svojom imovinom za slučaj smrti. To je u pravilu jedino moguće ispitivanjem osoba koje su bile nazočne kad je ostavitelj davao izjavu za koju zainteresira-

12 Presuda VsRH br. 2185/1990-2 od 30. siječnja 1990. Napomena autora: sve sudske odluke na koje se autor poziva u ovom radu dostupne su na internetskoj stranici VsRH <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/>.

13 Tako je npr. VsRH u presudi br. Rev. 769/03-2 od 7. listopada 2003. istaknuo da za pravnu valjanost usmene oporuke moraju biti ispunjene zakonom propisane subjektivne i objektivne pretpostavke, a to su prema odredbi čl. 78. st. 1. ZN-a/71. da oporučitelj izjavi svoju posljednju volju pred dva svjedoka (subjektivne pretpostavke) i da postoje izuzetne prilike u tom trenutku koje onemogućuju oporučitelja sačiniti pisanu oporuku (objektivne pretpostavke).

14 Navedeno stajalište izraženo je u većem broju sudskih odluka, pa tako primjerice navodimo presudu VsRH br. presuda Rev-1206/1998-2 od 25. travnja 2001. i presudu VsRH br. Rev-1562/1990-2 od 11. prosinca 1990.

15 Presuda Žs u Varaždinu br. Gž.737/05-2 od 8. rujna 2005.

16 Tako npr. VsRH u presudama br. Rev-174/1997-2 od 14. ožujka 2000. i br. Rev-2001/1998-2 od 23. svibnja 2001.

17 Tako npr. VsRH u presudi br. Rev-2915/1990-2 od 16. travnja 1991. kao takvu objektivnu okolnost navodi kratkoću vremena do nastupa oporučiteljeve smrti, zbog koje nije bilo moguće pravodobno dovesti suca općinskog suda, sudskog savjetnika ili javnog bilježnika da sastave javnu oporuku iz čl. 32. ZN-a.

na strana tvrdi da predstavlja ostaviteljevu usmenu oporuku. Analizom postojeće sudske prakse dolazi se do zaključka da su sudovi opravdano usko tumačili pojam ostaviteljeve prave volje, pa su tako zauzeli stajalište da se oporučiteljevo usmeno izražavanje želje da sačini pisanu oporuku određenog sadržaja¹⁸ ne može smatrati usmenom oporukom. Isto tako, najava oporučitelja da će u budućnosti sastaviti oporuku kojom će određenoj osobi nešto ostaviti¹⁹, samo izražavanje namjere ostavitelja da neka osoba nakon njegove smrti naslijedi njegovu imovinu²⁰ ili najava da će tu namjeru u budućnosti realizirati razredbom posljednje volje u obliku sudske oporuke²¹, te priopćenje ostavitelja nasljedniku da se obrati trećim osobama koje će mu reći što mu je ostavio²², ne predstavljaju usmenu oporuku. Iz tih primjera vidljivo je da oporučitelj prilikom davanja izjave koja predstavlja njegovu usmenu oporuku mora jasno i određeno očitovati svoju volju te jasno dati do znanja svjedocima da navedena izjava predstavlja njegovu usmenu oporuku. Ako taj uvjet nije ispunjen, smatrat će se da izjava ostavitelja ne predstavlja njegovu usmenu oporuku, pa makar ostavitelj takvu izjavu dao u više navrata i opetovano je ponavljao²³.

Dakle, da bi usmeno očitovanje posljednje volje proizvelo pravne učinke i da bi se smatralo usmenom oporukom, potrebno je da bude izrečeno u izvanrednim okolnostima i da je njime ostavitelj svoju posljednju volju očitovao jasno i određeno. U suprotnom će se smatrati da navedena izjava ostavitelja nije valjana i da ne predstavlja njegovu usmenu oporuku.

Već je prije rečeno da usmena oporuka može biti sastavljena isključivo u izvanrednim okolnostima, to jest u okolnostima u kojima ostavitelj objektivno nije u mogućnosti očitovati svoju posljednju volju u nekom redovnom obliku. Kako ZN poznaje tri

oblika oporuke kojima je u redovitim okolnostima moguće očitovati posljednju volju, u svakom slučaju kada se utvrđuje valjanost usmene oporuke, potrebno je utvrditi je li ostavitelj u vrijeme kad je napravio usmenu oporuku bio u mogućnost očitovati svoju volju u obliku vlastoručne oporuke iz čl. 30. ZN-a, pisane oporuke pred svjedocima iz čl. 31. ZN-a i javne oporuke iz čl. 32. ZN-a.

Kako je čl. 31. st. 1. ZN-a određeno da je vlastoručna oporuka valjana ako ju je oporučitelj vlastoručno napisao i vlastoručno potpisao, oporučno raspolaganje ostavitelja u usmenom obliku neće biti valjano ako je u trenutku pravljenja usmene oporuke ostavitelj znao i mogao pisati. U takvim je slučajevima prvenstveno potrebno utvrditi je li ostavitelj uopće znao pisati, a ako se utvrdi da jest, onda je potrebno utvrditi je li u trenutku usmenoga oporučnog raspolaganja bio sposoban pisati. Pritom je važno naglasiti da loše zdravstveno stanje ostavitelja u trenutku usmenog oporučivanja²⁴ i nastupanje ostaviteljeve smrti ubrzo nakon pravljenja usmene oporuke²⁵ nisu odlučne okolnosti za ocjenu valjanosti usmene oporuke, ako se utvrdi da je ostavitelj unatoč tim okolnostima u trenutku usmenog oporučivanja bio sposoban u pisanom obliku izraziti svoju posljednju volju.

Utvrđenje da ostavitelj nije bio u stanju napisati vlastoručnu oporuku nužno ne znači da je bio nesposoban potpisati se, jer vlastoručno pisanje izjave posljednje volje zahtijeva znatno veći napor nego potpisivanje oporuke koju je prema želji ostavitelja sastavila druga osoba. Stoga je u slučajevima kada se utvrdi da ostavitelj nije bio sposoban sastaviti vlastoručnu oporuku, ali je bio sposoban potpisati oporuku koju je prema njegovom nalogu sastavio netko drugi, potrebno utvrditi jesu li u trenutku pravljenja usmene oporuke bili ispunjeni uvjeti za sastavljanje pisane oporuke pred svjedocima. Sukladno čl. 31. st. 1. ZN-a takvu oporuku može sastaviti oporučitelj koji zna i može čitati i pisati²⁶ tako što će za ispravu, bez obzira tko ju je sastavio, izjaviti pred dva istodobno nazočna

18 Presuda VsRH br. Rev 548/1991-2 od 25. rujna 1991.

19 Presuda VsRH br. Rev 2817/1993-2 od 6. rujna 1994. Slično stajalište zauzeo je i Žs u Splitu u svojoj presudi br. Gž-1098/16-2 od 21. prosinca 2016. u kojoj je istaknuo da oporučne namjere oporučitelja izjavljene u obliku razgovora pred saslušanim svjedocima i drugim ljudima prije pravljenja navodne usmene oporuke da želi svu svoju imovinu ostaviti tužitelju nemaju značenje usmene oporuke.

20 Oporučitelj naime nije ni rekao da svu imovinu ostavlja tužiteljici, već da bi to želio učiniti, njegova je izjava stoga izrečena u kondicionalu, pa se ne može smatrati izjavom posljednje volje nego tek namjerom da se to u dogledno vrijeme učini (presuda VsRH br. Rev-769/03-2 od 7. listopada 2003.)

21 Presuda VsRH br. Rev 181/1992-2 od 31. ožujka 1992.

22 Presuda VsRH br. Rev 1375/1991-2 od 12. lipnja 1991.

23 Tako je npr. VsRH u presudi br. Rev-1236/1999-2 od 31. rujna 2002. istaknuo da su nižestupanjski sudovi pravilno zaključili da česte izjave ostavitelja, koje bi uslijedile nakon što bi se posvadao sa svojom suprugom i pastorkom, da će se ubiti i da će sve ostaviti nećaku, ne predstavljaju jasno i određeno očitovanje posljednje volje unatoč tome što je ostavitelj, istoga dana kad je posljednji put dao takvu izjavu, počinio samoubojstvo. VsRH u navedenoj presudi dalje ističe da u ponovljenom istovrsnom izjavljivanju ostavitelja da će se ubiti i sve ostaviti nećaku, koji je posljedica sukoba u obitelji, nije postojala svijest i volja da oporučuje, a to je pretpostavka za valjanost usmene oporuke.

24 Tako je VsRH u presudi br. Rev 707/04-2 od 9. ožujka 2005. istaknuo da dugotrajna bolest, amputacija jedne noge, pa i fizička nepokretnost, pored činjenice da je oporučiteljica mogla pisati, ukazuju da iznimne okolnosti, u smislu navedene zakonske odredbe, nisu postojale.

25 Tako je VsRH u presudi br. Rev 1071/06-2 od 3. srpnja 2007. istaknuo da smrt oporučiteljice nakon tri dana ne znači postojanje iznimnih okolnosti koje bi usmenu oporuku činile pravovaljanom, jer je smisao odredbe čl. 78. ZN/71 taj da u trenutku izvjesnosti skore smrti oporučiteljica nema mogućnosti sačiniti pisanu oporuku jer ju u tome sprječavaju okolnosti koje su iznenada i nepredviđeno nastupile. Bolest tužiteljice, bolovi u trbuhu i sama činjenica što je u trenutku posjeta ležala u krevetu, pored utvrđene činjenice da je oporučiteljica bila sposobna pisati, ukazuju na nepobitan zaključak da iznimnih okolnosti u konkretnom slučaju nije bilo.

26 Ovu zakonsku odredbu trebalo bi tumačiti na način da pisanu oporuku pred svjedocima može sastaviti svaka osoba koja zna i može čitati, te koja zna pisati i može se potpisati jer kao što je već ranije rečeno, mnoge osobe zbog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti pisati duže tekstove, ali su sposobne potpisati se.

svjedoka da je to njegova oporuka te je pred njima potpisati. Da bi takva isprava imala snagu oporuke još je sukladno čl. 31. st. 2. ZN-a potrebno da se svjedoci potpišu na samoj oporuci, a također je korisno, ali ne nužno za valjanost takve oporuke, da se u njoj naznači njihovo svojstvo svjedoka, kao i druge okolnosti koje bi mogle koristiti njihovom lakšem pronalaženju.

Konačno, nepismene osobe, kao i osobe koje ne mogu ili ne znaju čitati ili se ne mogu potpisati mogu sukladno čl. 32. st. 1. ZN-a u redovitim okolnostima oporučiti samo u obliku javne oporuke, pa je stoga prilikom utvrđivanja valjanosti usmene oporuke potrebno utvrditi je li oporučitelj u vrijeme kad je napravio usmenu oporuku mogao oporučno raspolagati javnom oporukom. Pritom je nužno imati na umu da je sukladno čl. 32. st. 2. ZN-a ograničen broj osoba ovlašten sastaviti javnu oporuku pa ako se oporučitelj nalazi u Republici Hrvatskoj, vlastoručnu su oporuku prema njegovom kazivanju ovlaštteni sastaviti isključivo sudac općinskog suda, sudski savjetnik u općinskom sudu i javni bilježnik, a u inozemstvu konzularni odnosno diplomatsko-konzularni predstavnik Republike Hrvatske. Sve navedene osobe ZN zajednički naziva ovlaštenim osobama. Kod utvrđivanja je li usmena oporuka sastavljena u izvanrednim okolnostima u kojima oporučitelj nije bio u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku, potrebno je uzeti u obzir zdravstveno stanje oporučitelja, vrijeme i mjesto pravljenja usmene oporuke kao i vremenske prilike koje su vladale u vrijeme pravljenja usmene oporuke.

Tako zdravstveno stanje oporučitelja u vrijeme pravljenja usmene oporuke mora biti takvo da predstavlja objektivnu prepreku oporučitelju da sastavi vlastoručnu oporuku ili da potpiše pisanu oporuku pred svjedocima. Pritom treba uzeti u obzir je li navedena nemogućnost trajala dulje vremena prije nego što se oporučitelj odlučio napraviti usmenu oporuku ili je nastupila nedugo prije trenutka kad je napravio usmenu oporuku. Dok će u potonjem slučaju usmena oporuka u pravilu biti valjana, u prvom slučaju najčešće će biti utvrđeno suprotno²⁷.

Vrijeme i mjesto pravljenja usmene oporuke pokazali su se u sudskoj praksi kao odlučni element kod utvrđivanja njezine valjanosti. Naime, nepismene osobe, kao i osobe koje ne mogu ili ne znaju čitati ili se ne mogu potpisati nužno u redovitim prilikama

27 Tako je npr. VsRH u presudi br. Rev 127/07-2 od 27. prosinca 2007. istaknuo da usmena oporuka ostaviteljice nije pravno valjana jer je ostaviteljica bila u mogućnosti napraviti pismenu oporuku te je dva ili tri tjedna prije smrti razgovarala s odvjetnikom koji joj savjetovao da može sastaviti pismenu oporuku pred svjedocima ili sudom, kad ne može pisati zbog bolesnih ruku. S obzirom na to da je bila u psihički normalnom stanju, kontaktibilna i prisebna, ostaviteljica je mogla tražiti da joj u kuću dođe odvjetnik ili javni bilježnik pa i sudac, ako sama nije mogla doći da joj se pravilno sačini odgovarajuća oporuka.

moraju koristiti usluge ovlaštenih osoba iz čl. 32. st. 2. ZN-a. Ovlaštene osobe obavljaju svoju službu u redovno radno vrijeme općinskog suda, odnosno javnobilježničkog ureda te bez prethodne najave ne obavljaju svoju službu izvan redovnog radnog vremena i ne izlaze na teren, odnosno ne odlaze na mjesto gdje se nalazi ostavitelj koji zbog zdravstvenih razloga nije u mogućnosti doći u sudsku zgradu ili u javnobilježnički ured. Stoga će usmena oporuka biti valjana ako su izvanredne okolnosti na strani ostavitelja naglo nastupile te ako je ostavitelj napravio usmenu oporuku u dane blagdana²⁸ i vikenda²⁹, na mjestu znatno udaljenom od sjedišta najbližeg suda ili javnobilježničkog ureda³⁰ ili u vrijeme kad su vremenske neprilike poput snijega, poledice i sl. onemogućile ostavitelju pristup sudu odnosno javnobilježničkom uredu³¹.

3.4. Valjanost usmene oporuke

Potrebno je naglasiti da je usmena oporuka jednostrani pravni posao, odnosno razredba posljednje volje potencijalno ograničenog trajanja. Naime, kako je ostavitelju dopušteno napraviti usmenu oporuku isključivo u izvanrednim okolnostima zbog kojih nije u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku, čl. 37. st. 2. ZN-a, zakonodavac je ograničio valjanost takve oporuke rokom. Tako usmena oporuka prestaje vrijediti kad protekne 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti u kojima je napravljena. Pritom treba imati na umu

28 Tako je u presudi Žs u Splitu br. Gž-557/16 od 19. siječnja 2017. istaknuo da opisano zdravstveno stanje oporučitelja u vrijeme oporučivanja u navedenim okolnostima ukazuje na postojanje prepreka za sastavljanjem pisane oporuke jer oporučitelj prema kazivanju saslušanih svjedoka, iako potpuno svjestan nije mogao pisati, a nije bilo mogućnosti za sastavljanje oporuke pred javnim bilježnikom s obzirom na to da se radilo o kasnim posljednjim satima u vrijeme vikenda kada ne rade javnobilježnički uredi.

29 Žs u Zagrebu je u presudi br. Gž-3063/10-2 od 29. lipnja 2010. utvrdio da je ostaviteljčina usmena oporuka valjana jer je dan kad je sastavljena bio nedjelja i Uskrs, pa nije bilo mogućnosti sastaviti eventualnu sudsku oporuku ili javnobilježničku oporuku, tzv. javnu oporuku, te je jedina mogućnost bila sačinjenje oporuke u usmenoj formi jer nakon izjave posljednje volje u kratkom vremenu zbog popuštanja respiratornog sustava više nije bilo niti mogućnosti komunicirati s ostaviteljicom, a nakon toga je ostaviteljica umrla.

30 Tako je VsRH u presudi br. Rev 2990/1990-2 od 10. travnja 1991. zaključio da činjenica da je oporučiteljica bila relativno zdrava osoba koja je unatoč poznim godinama života i na dan izjavljivanja oporuke bila u svom dvorištu, da joj je pozlilo iznenada, da je živjela sama u jednom dijelu kuće dok u drugom dijelu kuće stanuje tužiteljica, da je bila vrlo siromašna i živjela od sredstava socijalne pomoći, da nije znala čitati ni pisati i da je živjela u mjestu koje je od središta suda udaljeno 30 km, ukazuju na postojanje izuzetnih prilika u konkretnom slučaju.

31 Tako se primjerice u presudi VsRH br. Rev 2691/1990-2 od 21. ožujka 1991. ističe da su postojale izvanredne prilike jer je za oporučiteljicu ustanovljeno da je imala sposobnost za pravljenje oporuke - ali je predstavljala u kritično vrijeme nepokretnu osobu s obzirom na svoju bolest i starost (prijelom kuka u 78. godini života) koja kao nepismena osoba nije mogla sačiniti (osim pred sudom) valjanu pismenu oporuku, a zimske prilike i udaljenost sjedišta suda od mjesta u kojem se nalazila oporučiteljica bile su objektivna zapreka da oporučiteljica sačini oporuku pred sudom u to vrijeme imajući u vidu da je ona umrla dva ili tri dana nakon sačinjenja sporne usmene oporuke pred dva svjedoka.

da usmena oporuka prestaje vrijediti jedino u slučaju kad oporučitelj ne umre u roku od 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti. Ako je oporučitelj umro za vrijeme trajanja izvanrednih okolnosti ili u roku od 30 dana od prestanka tih okolnosti, njegova oporuka je valjana i u tom slučaju ne može se primijeniti odredba čl. 37. st. 2. ZN-a.

Drugačija je situacija u slučaju kad oporučitelj preživi izvanredne okolnosti u kojima je sastavio usmenu oporuku. Tada je glede ocjene valjanosti usmene oporuke potrebno utvrditi je li od trenutka prestanka izvanrednih okolnosti do trenutka oporučiteljeve smrti proteklo 30 dana. Ako se utvrdi da je oporučitelj umro unutar roka od 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti, njegova usmena oporuka ostaje valjana bez obzira na činjenicu što je u vremenu od prestanka izvanrednih okolnosti do trenutka svoje smrti oporučitelj bio u mogućnosti sastaviti oporuku u nekom od redovnih oblika³².

U sudskoj se praksi pokazalo da su se osobe koje su nastojale pobiti valjanost usmenih oporuka neosnovano pozivale na odredbu čl. 39. st. 1. ZN-a prema kojoj su svjedoci pred kojima je oporučitelj usmeno očitovao svoju posljednju volju dužni bez odgode napisati sadržaj oporučiteljeva očitovanja i što prije predati to sudu ili javnom bilježniku na čuvanje, ili ga usmeno ponoviti pred sudom ili javnim bilježnikom iznoseći kada je, gdje i u kojim prilikama oporučitelj očitovao svoju posljednju volju. Iako je čl. 39. st. 2. ZN-a izričito propisano da neispunjenje dužnosti svjedoka iz st. 1. toga članka ne šteti valjanosti usmene oporuke, osporavatelji valjanosti usmenih oporuka tvrdili su da usmena oporuka nije valjana jer svjedoci nisu u roku od 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti tijekom kojih je oporučitelj napravio usmenu oporuku i nedugo zatim umro, sastavili izjavu o usmenoj oporuci. Takav je prigovor Vrhovni sud Republike Hrvatske ocijenio neosnovanim te je istaknuo da nije pravilno shvaćanje da je usmena oporuka nevaljana ako svjedoci oporuke u roku od 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti nisu sastavili izjavu o usmenoj oporuci³³. Isto tako, u određenim predmetima³⁴

istaknut je prigovor da usmena oporuka nije valjana jer nasljednik određen usmenom oporukom nije u roku od 30 dana od prestanka izvanrednih okolnosti pred nadležnim sudom podignuo tužbu kojom traži utvrđenje valjanosti takve oporuke, ali je i taj prigovor ocijenjen kao neosnovan.

3.5. Svjedoci usmene oporuke

Čl. 37. t. 1. ZN-a jasno je propisano da će usmena oporuka biti valjana samo ako je oporučitelj očitovao svoju posljednju volju usmeno pred dva istodobno nazočna svjedoka. Pritom je nužno da nazočni svjedoci ispunjavaju dodatna svojstva propisana čl. 38. ZN-a, odnosno da se radi o punoljetnim osobama kojima nije oduzeta poslovna sposobnost, s time da za razliku od svjedoka kod pisane oporuke pred svjedocima, svjedoci usmene oporuke ne moraju znati ni moći čitati i pisati. Nadalje, prilikom odabira svjedoka usmene oporuke važno je uzeti u obzir da to ne smiju biti osobe kojima oporučitelj nešto ostavlja usmenom oporukom, kao ni osobe koje su srodnici do određenih stupnjeva srodstva s osobama koje nasljeđuju temeljem usmene oporuke, jer je čl. 40. ZN-a određeno da su ništave odredbe usmene oporuke kojima se ostavlja nešto svjedocima pri njezinu sastavljanju, njihovim bračnim drugovima, njihovim predcima, njihovim potomcima, njihovim srodnici u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba.

Dakle, prva pretpostavka valjanosti usmene oporuke u pogledu svjedoka je istodobna nazočnost dvaju svjedoka. Iako u odnosu na valjanost usmenih oporuka napravljenih nakon stupanja na snagu ZN-a ova odredba ne stvara dvojbe u sudskoj praksi, potrebno je naglasiti da tome uvijek nije bilo tako. Naime, odredba čl. 38. st. 1. ZN-a razlikuje se od odredbe čl. 78. st. 1. ZN/71, kojim je bilo određeno da oporučitelj može izjaviti svoju posljednju volju usmeno pred dva svjedoka samo ako uslijed izuzetnih prilika nije u mogućnosti da napravi pismenu oporuku. Starija sudska praksa je izraz „pred dva svjedoka“ tumačila na način da za valjanost usmene oporuke nije nužno da su oba svjedoka oporuke istodobno prisutna izjavljivanju posljednje volje ostavitelja³⁵. Vrhovni sud Republike Hrvatske kasnije je promijenio svoje stajalište u odnosu na odredbu čl. 78. st. 1. ZN/71³⁶, pa se

32 Tako je VsRH u rješenju br. 89/1992-2 od 12. listopada 1993. istaknuo da je za postojanje iznimnih prilika mjerodavno vrijeme u kome je učinjena izjava posljednje volje, a ne vrijeme poslije toga. Dakle, ako su u tom momentu sačinjenja oporuke postojale iznimne prilike (nije se uspio potpisati, a nije se moglo pozvati suca zbog protoka radnog vremena), okolnost što je oporučitelj živio još nekoliko dana kada je bilo moguće pozvati suca, nije relevantna. Kad je usmena oporuka valjana sačinjena, ona vrijedi još 30 dana od prestanka iznimnih prilika. Kako je oporučitelj umro unutar tog roka oporuka bi mogla proizvoditi pravne učinke. Isto stajalište VsRH ponovio je u rješenju br. Rev-2060/1998-2 od 29. veljače 2000. te je naglasio da naknadni prestanak iznimnih prilika ne utječe na valjanost usmene oporuke, koja vrijedi još daljnjih 30 dana.

33 Takvo stajalište zauzeto je npr. u rješenju VsRH br. Rev 187/15-3 od 28. siječnja 2015., u kojem, između ostalog, VsRH navodi veći broj svojih odluka u kojima je zauzeo istovjetno stajalište.

34 Tako npr. presuda i rješenje VsRH br. 427/1992-2 od 6. svibnja 1992.

35 Tako npr. VsRH u presudi br. Rev-1116/1999-2 od 15. listopada 2002.

36 Tako je u presudi br. Rev 871/09-2 od 11. siječnja 2012. VsRH istaknuo da revident smatra da izraz „pred“ dva svjedoka, a ne „u prisutnosti“ dvaju svjedoka, ne znači da oba svjedoka trebaju biti prisutna istodobno. Suprotno revidentovom pravnom shvaćanju treba reći da je upravo smisao odredbe čl. 78. st. 1. ZN/71 taj da oba svjedoka budu prisutna istodobno – bez obzira na različitu formulaciju „u prisutnosti“ u pogledu valjanosti pismene oporuke pred dva svjedoka. Naime, kad je za valjanost pismene oporuke pred svjedocima potrebna istodobna prisutnost oba svjedoka (čl. 69. ZN/71), iako ti svjedoci ne moraju znati za sadržaj oporuke, to je tim više potrebna istodobna nazočnost oba svjedoka

tako može zaključno reći da je nužna pretpostavka valjanosti usmene oporuke da oporučitelj očituje svoju posljednju volju usmeno pred dva istodobno nazočna svjedoka.

Druga pretpostavka valjanosti usmene oporuke u pogledu svjedoka tiče se njihovih osobnih svojstava. Tako svjedoci usmene oporuke mogu biti samo punoljetne osobe kojima nije oduzeta poslovna sposobnost. Te osobe ne moraju znati ni moći čitati i pisati, niti moraju biti određenog zanimanja, pa tako na valjanost usmene oporuke ne utječe okolnost što je oporučitelj uza se imao i pismene ljude, kao ni okolnost da je jedna od takvih osoba po obrazovanju pravnik³⁷. Usmena oporuka bit će valjana i ako je oporučitelj imao uza sebe odvjetnika, a uslijed izvanrednih okolnosti nije mogao pisati ili je bio nepismen³⁸. Iako u sudskoj praksi nije pronađen takav primjer, valja smatrati da bi valjanost usmene oporuke, odnosno pitanje izvanrednosti okolnosti u kojima je napravljena trebalo drugačije ocjenjivati ako je usmena oporuka napravljena na teritoriju Republike Hrvatske u nazočnosti osobe koja obavlja dužnost suca općinskog suda, sudskog savjetnika u općinskom sudu ili javnog bilježnika, odnosno ako je napravljena u inozemstvu u nazočnosti konzularnog odnosno diplomatsko-konzularnog predstavnika Republike Hrvatske jer su te osobe ovlaštene sastaviti javnu oporuku. Stoga bi po mišljenju autora ovoga rada usmena oporuka napravljena u prisutnosti tih osoba bila nevaljana, osim ako bi osobe s pravnim interesom uspjele dokazati da se radilo o takvim okolnostima u kojima nije bilo moguće sastaviti javnu oporuku unatoč prisutnosti osoba ovlaštenih sastaviti takvu oporuku.

Treća pretpostavka valjanosti usmene oporuke u pogledu svjedoka tiče se njihova srodstva s osobama koje su određene kao nasljednici usmene oporuke čijem su nastanku svjedočili. Tako sukladno čl. 40. ZN-a svjedok usmene oporuke ne može na temelju te oporuke naslijediti imovinu nakon ostavitelja, niti ga ostavitelj tom usmenom oporukom može odrediti kao zapisovnika (legatar). Isto tako, ništave su odredbe usmene oporuke kojima se ostavlja nešto bračnim drugovima svjedoka, njihovim predcima, njihovim potomcima, njihovim srođnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba³⁹. Kod utvrđivanja je li neka osoba mogla biti svjedok usmene oporuke potrebno je imati na umu da u hrvatskom pravu postoje određene životne zajednice koje su izjednačene s brakom, a čije

postojanje treba uzeti u obzir prilikom utvrđivanja postojanja tazbinskog srodstva. Tako je čl. 8. st. 2. ZN-a određeno da se izvanbračnom zajednicom u smislu toga Zakona smatra životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka. Nadalje, čl. 11. st. 2. Obiteljskog zakona⁴⁰ određeno je da izvanbračna zajednica neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka, stvara osobne i imovinske učinke kao bračna zajednica te se na nju na odgovarajući način primjenjuju odredbe ObZ-a o osobnim i imovinskim odnosima bračnih drugova, odnosno odredbe drugih zakona kojima se uređuju odnosi u poreznim stvarima, osobni, imovinski i drugi odnosi bračnih drugova. Imajući u vidu naprijed navedene odredbe ZN-a i ObZ-a, valja zaključiti da se odredba čl. 40. ZN-a primjenjuje i na srođničke odnose proizašle iz izvanbračne zajednice⁴¹. Iako u sudskoj praksi nije pronađen takav primjer, valja smatrati da bi sve što je rečeno glede primjene čl. 40. ZN-a valjalo primijeniti i glede životnog partnerstva osoba istog spola i neformalnog partnerstva osoba istog spola, a koje su zajednice obiteljskog života pobliže uređene Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola⁴². Zaključno je potrebno naglasiti da povreda odredbe čl. 40. ZN-a nužno neće dovesti do ništavosti (nišetnosti) čitave usmene oporuke, već samo do ništavosti (nišetnosti) onih njezinih odredaba kojima se ostavlja nešto svjedocima pri njezinu sastavljanju, njihovim bračnim drugovima, njihovim predcima, njihovim potomcima, njihovim srođnicima u pobočnoj lozi do zaključno četvrtog stupnja srodstva i bračnim drugovima svih tih osoba.

Za razliku od drugih pravnih poslova kojima su nazočni svjedoci, kod usmene oporuke dužnost svjedoka ne iscrpljuje se u samoj nazočnosti pri njezinom pravljenju. Naime, čl. 39. st. 1. ZN-a određeno je da su svjedoci pred kojima je oporučitelj usmeno očitovao svoju posljednju volju dužni bez odgode napisati sadržaj oporučiteljeva očitovanja i što prije predati to sudu ili javnom bilježniku na čuvanje, ili ga usmeno ponoviti pred sudom ili javnim bilježnikom iznoseći kada je, gdje i u kojim je prilikama oporučitelj očitovao svoju posljednju volju. No propuštanje svjedoka da postupi sukladno toj dužnosti neće dovesti do nevaljalosti same oporuke jer je čl. 39. st. 2. ZN-a određeno

kod sastavljanja usmene oporuke, jer je u tom slučaju riječ o znajući svjedoka za sadržaj oporuke.

37 Presuda Žs u Varaždinu br. Gž-737/05-2 od 8. rujna 2005.

38 Tako npr. presuda VsRH br. Rev 1675/1996-2 od 13. siječnja 2000.

39 Tako je npr. VsRH u presudi br. Rev 2813/1991-2 od 26. ožujka 1992. istaknuo da je pravilan zaključak drugostupanjskog suda da bračni drug oporučiteljičine unuke ne može biti svjedok oporuke.

40 Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/15, (dalje u tekstu: ObZ).

41 Isto stajalište zauzeo je i Žs u Rijeci u presudi br. Gž-2414/2016-2 od 15. veljače 2017., u kojoj je istaknuto da izvanbračna supruga nećaka ostaviteljice nije mogla biti svjedokom usmene oporuke.

42 Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine br. 92/14.

da neispunjenje dužnosti svjedoka iz st. 1. toga članka ne šteti valjanosti usmene oporuke⁴³. Ipak, propuštanje svjedoka da bez odgode napiše sadržaj oporučiteljeva očitovanja i preda ga sudu ili javnom bilježniku na čuvanje, ili ga usmeno ponovi pred sudom ili javnim bilježnikom, može dovesti do poteškoća u postupku dokazivanja postojanja i valjanosti usmene oporuke. Tako će osobito biti u slučajevima kad je svjedok usmene oporuke u međuvremenu umro. Iako na pravovaljanost usmene oporuke ne utječe okolnost što su svjedoci u međuvremenu umrli⁴⁴, dokazivanje postojanja takve oporuke bit će otežano, osobito u slučaju ako su oba svjedoka umrla, a propustili su prije toga ispuniti svoju dužnost iz propisanu čl. 39. st. 1. ZN-a. Isto tako, ispunjenje te dužnosti sa znatnim vremenskim odmakom ili svjedočenje o okolnostima nastanka i sadržaju usmene oporuke od čijeg nastanka je prošlo mnogo vremena, može dovesti u sumnju vjerodostojnost njihovih iskaza⁴⁵.

43 Isto stajalište zauzeto je i u više odluka VsRH kao npr. u presudi br. Rev 992/1990-2 od 27. veljače 1991. i presudi br. Rev-769/03-2 od 7. listopada 2003.

44 Tako npr. VsRH u presudi br. Rev 854/1991-2 od 29. kolovoza 1991.

45 Tako je VsRH u presudi br. presuda Rev 1178/06-2 od 18. travnja 2007. istaknuo da su svjedoci oporuke pridonijeli tome što su niže stupanjski sudovi njihove iskaze ocijenili kao neuvjerljive jer su svoje izjave o okolnostima o kojima zavisi pravovaljanost usmene oporuke dali po proteku nekoliko godina.

4. Zaključne napomene

U ovom radu nastojalo se obraditi najvažnije značajke usmene oporuke kao i najčešće dvojbe koje su se javile u sudskoj praksi vezano uz dokazivanje postojanja i valjanosti usmene oporuke. Kako je usmena oporuka jedina iznimka od pravila da je ostavitelj dužan raspologati svojom imovinom za slučaj smrti u pisanom obliku te kako je riječ o obliku oporučnog raspolaganja dopuštenog samo u izvanrednim okolnostima zbog kojih oporučitelj nije u stanju oporučiti ni u jednom drugom valjanom obliku, ne čudi da je riječ o obliku oporuke čije je postojanje i valjanost najčešće osporavano u sudskoj praksi. Upravo zbog toga u ovom se radu nastojalo sustavno prikazati pretpostavke za valjanost usmene oporuke kao i najčešće prijepore u sudskoj praksi koji su proizašli iz različitih tumačenja odredaba ZN-a vezano uz usmenu oporuku. Imajući u vidu sve obrađeno u ovom radu, **zaključno se može reći da je usmena oporuka vrsta privatne oporuke koju je dopušteno sastaviti isključivo u izvanrednim okolnostima, te da prilikom njezinog sastavljanja oporučitelj treba dobro razmisliti može li u konkretnom slučaju sastaviti neki od redovnih oblika oporuke jer se u sudskoj praksi pokazalo da je velik broj usmenih oporuka proglašen nevaljanim zbog toga što je utvrđeno da nisu napravljene u okolnostima koje bi se mogle smatrati izvanrednima.**

REQUIREMENTS FOR THE VALIDITY OF AN ORAL WILL PURSUANT TO THE CROATIAN INHERITANCE ACT

Summary

An oral will is a type of private will, a unilateral and strictly personal declaration made in front of two simultaneously present witnesses, by which the testator disposes of his/her estate. An oral will produces legal effects only if declared under extraordinary circumstances, due to which the testator was not permitted to declare a will in another prescribed form. Its validity is potentially limited by a deadline because if the testator does not die within the duration of the extraordinary circumstances, the oral will ceases to produce effect thirty days as of the termination of the extraordinary circumstances in question. Having taken into consideration all of the above mentioned, it is not surprising that the oral will is the form of will, whose existence and validity of incited the most litigation. It is for this reason that this paper aims to systematically present the requirements for the validity of an oral will as well as the most common controversies appearing in the judicial practice due to different interpretations of the applicable provisions of the Croatian Inheritance Act.

Key words: will, oral will, requirements for the validity of an oral will.

5. Literatura

1. Gavella, Nikola, *Nasljedno pravo*, Zagreb, Informator, 1990.
2. Klarić, Petar; Vedriš, Martin, *Gradansko pravo*, Zagreb, Narodne novine, 2008.
3. <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/>